

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Географічний факультет
Кафедра географії України та регіоналістики**

**«ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ
ОСВІТИ В МІСТІ ЧЕРНІВЦІ»**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)**

Виконала:

Студентка 4 курсу, 402 групи
Спеціальності «Географія 106»
ОПП «Регіональний розвиток і
просторове планування»

Стецюк Єлизавета Мирославівна

Керівник:

Кандидат географічних наук, доцент
Заблотовська Наталія Василівна

До захисту допущено на засіданні кафедри
Протокол № ____ від _____ 2025 р.
Зав. кафедрою _____ проф. Косташук І.І.

Чернівці – 2025

АНОТАЦІЯ

Єлизавета Стецюк

Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 10 - природничих наук, спеціальності 106 - географія, ОП «Регіональний розвиток просторове планування» кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. м.

Чернівці

Україна. 2025.

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В МІСТІ ЧЕРНІВЦІ

Анотація. Проаналізовано теоретико-методологічні суспільно-географічного вивчення дошкільної освіти. Досліджено чинники розвитку дошкільної освіти міста Чернівці. Розглянуто особливості територіально організації а функціонування комплексу дошкільної освіти міста. Виявлено основні проблемні моменти у функціонуванні закладів дошкільної освіти у місті Чернівці та зауважити на перспективних напрямках.

Ключові слова: дошкільні заклади, місто Чернівці, територіальне планування, освіта, розвиток.

ABSTRACT

Elizabeth Stetsyuk

The recipient of the first (bachelor's) level of higher education in the field of knowledge 10-natural sciences, specialty 106-geography EPP "Regional development and spatial planning" of department of geography of Ukraine and regional studies Chernivtsi national university named after Yuri Fedkovich, Chernivtsi, Ukraine, 2025.

TERRITORIAL PLANNING OF THE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL EDUCATION IN THE CITY OF CHERNIVTSI

Abstract. The theoretical and methodological aspects of the socio-geographical study of preschool education are analyzed. The factors of the development of preschool education in the city of Chernivtsi are investigated. The features of the territorial organization and functioning of the preschool education complex of the city are considered. The main problematic aspects in the functioning of preschool education institutions in the city of Chernivtsi are identified and promising directions are noted.

Keywords: preschool institutions, the city of Chernivtsi, territorial planning, education, development.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів
мають посилання на відповідне джерело.

_____ Є. М. Стецюк

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1.....	8
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	8
1.1. Дошкільна освіта, як об'єкт дослідження суспільної географії.....	8
1.2 Законодавче підґрунтя планування мережі закладів дошкільної освіти у громадах	11
1.3 Методи дослідження сфери дошкільної освіти	12
Висновок до розділу 1	15
РОЗДІЛ 2.....	15
ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ В МІСТІ ЧЕРНІВЦІ.....	15
2.1. Суспільно-географічні чинники	15
2.2. Транспортно-соціальне становище	17
2.3 Демографічні чинники функціонування закладів дошкільної освіти в місті.....	20
2.4 Економічні передумови функціонування мережі закладів дошкільної освіти в місті	21
Висновок до розділу 2	25
РОЗДІЛ 3.....	27
ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В МІСТІ ЧЕРНІВЦІ	27
3.1. Територіальна організація дошкільного комплексу м.Чернівці	27
3.2 Транспортна та пішохідна доступність до закладів дошкільної освіти в місті Чернівці.....	29
Висновок до розділу 3	31
РОЗДІЛ 4.....	33
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У МІСТІ ЧЕРНІВЦІ.....	33
Висновок до розділу 4	45
ВИСНОВОК.....	47

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
----------------------------------	----

ВСТУП

Актуальність теми. Для сучасного українського суспільства важливим завданням є виховання здорового та розвиненого молодого покоління. Мова йде про дошкільнят. Це найбільш вразлива когорта населення, адже вони як губка вбирають усе що їм подають дорослі: культуру, знання, патріотизм. І окрім сім'ї, ця місія на закладах дошкільної освіти. Найпершим суспільним закладом для дітей є садочок в якому вони формують своє Я , та розвиваються. Тому, тема саме про дошкільні заклади актуальна тим, щоб розпізнати всі тонкощі та проблеми.

Також, у зв'язку з воєнним станом та вимогами безпеки, значна кількість закладів саме дошкільної освіти в Чернівцях стикається з проблемою відсутності укриттів. Місто активно впроваджує інклюзивну освіту та модернізує обладнання садочків, підвищує заробітну плату педагогам, і запроваджує електронне зарахування дітей до закладів дошкільної освіти. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича пропонує різні освітні програми дошкільної освіти, зокрема з акцентом на психологію. Серед актуальних проблем - це нестача кваліфікованих кадрів, необхідність оновлення змісту діяльності закладів дошкільної освіти та впровадження нових методів роботи.

Об'єктом дослідження виступає мережа закладів дошкільної освіти міста Чернівці. **Предметом** дослідження - соціально-економічний розвиток дошкільної освіти міста, а також аналіз та оцінка процесів управління дошкільною освітою в місті.

Метою даної роботи є дослідження особливостей територіального планування та функціонування закладів дошкільної освіти у місті Чернівці.

Завданням даного дослідження є:

1. Уяснити теоретико-методологічні суспільно-географічного вивчення дошкільної освіти;
2. Дослідити чинники розвитку дошкільної освіти міста Чернівці;

3. Вивчити особливості територіально організації а функціонування комплексу дошкільної освіти міста.

4. Виявити основні проблемні моменти у функціонуванні закладів дошкільної освіти у місті Чернівці та зауважити на перспективних напрямках.

Методологічною основою даного дослідження слугували результати наукових праць Фребель , А.М. Богуш, І. І. Костащук, М. Д. Заячук, Ю.О Білоус. Також законодачим підґрунтям було Закон України «Про дошкільну освіту». Для отримання результату нами було використано наступні методи: підготовчий, інформаційний, аналітичний, ПІС, практичний.

Теоретичне значення. Запропоновані підходи та методика можуть бути використані для аналогічних досліджень.

Наукова новизна полягає у розробці та обґрунтуванні нових підходів, методів і стратегій просторового (територіального) розвитку системи дошкільної освіти з урахуванням соціально-демографічних, економічних та урбаністичних чинників конкретного міського середовища.

Практичне значення. Отриманні дані нашого дослідження можуть стати корисні для органів місцевого самоврядування, як основа для вирішення проблем планування мережі закладів дошкільної освіти.

Структура та обсяг дослідження. Кваліфікаційна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків. Основний зміст роботи викладено на 51 сторінках. Робота доповнена графіками, таблицями та рисунками. Список використаних джерел налічує 20 одиниць.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Дошкільна освіта, як об'єкт дослідження суспільної географії

Освіта-це процес навчання який сприяє набуттю навичок знань моралі звичок цінностей. Освіта взагалі виникла передачею від покоління до покоління. В сучасному суспільстві освітні цілі все більше охоплюють нові ідеї та підхід до учнів тобто формування емпатії та складні професійні навички .[13]

Дошкільна освіта – це процес який спрямований на розвиток дітей дошкільного віку відповідно до їх індивідуальних талантів та можливостей культурних потреб формування моральних норм . Зазвичай дошкільна освіта сконцентрована на вихованні дітей до шести років. У системі дошкільної освіти є багато нюансів на рахунок теорій підходів. Дошкільна освіта включає такі програми як ясла дитячий садок. [11]

Метою дошкільної освіти є забезпечення розвитку дитини. Діти старшого дошкільного віку обов'язково охоплюються дошкільною освітою відповідно до їх стандарту. Батьки самі обирають форми якими забезпечують реалізацію права дітей.

Дошкільна освіта в дошкільних закладах має забезпечуватися відповідними базовими компонентами що реалізуються планами розвитку дитини та навчанням . Міністерством освіти та науки.

Програми дошкільної освіти найчастіше розрахований на різноманітний розвиток дітей з їх віковими та індивідуальними особливостями у тому числі виведення дітей дошкільного віку на достатній рівень розвитку.

В Україні існують різні типи дитячих садочків для задоволення потреб кожної дитини. Мова йде про дітей з особливими потребами щоб батьки мали можливість обирати спеціалізований заклад. [16]

Поширення дошкільної освіти у XX столітті може бути пов'язане з досягненням розвитку саме у психології. Педагог Фребель який визнав що діти потребують стимуляції в іграх з самого раннього віку щоб повністю розвинути потенціал дитини. Дошкільне середовище змінюється від того чи є їх основним напрямком турбота про дітей.

Базовий компонент дошкільної освіти - це державний стандарт що визначає вимоги до обов'язкових результатів дітей до шести років а також умови за яких вони можуть бути досягнуті до міжнародних стандартів якості освіти.

Зміст базового компонента дошкільної освіти побудовано до вікових можливостей дітей, тобто спрямованості навчально-виховного процесу на досягнення соціально закріпленого результату (заданої норми, вимог до розвиненості, навчання та виховання дитини), що зумовлює необхідність чіткого визначення засвоєння дитиною змісту освітніх ліній (знає, розуміє, вміє, усвідомлює, здатна, дотримується, застосовує, виявляє ставлення, оцінює), орієнтує освітян на цілісний і загальний розвиток дитини, підкреслює важливість закладання в дошкільному віці фундаменту для набуття надалі спеціальних знань та вмінь. Увага педагога має спрямовуватися на головні лінії розвитку фізичного, психічного та морально-духовного здоров'я, особистісних цінностей як своєрідного внутрішнього стрижня, ціннісної етичної орієнтації з формування навичок практичного життя, емоційної сприйнятливості та сприяння розвитку індивідуальності дитини.» зазначив у своїй науковій праці А.М. Богуш. [3]

Найпершим суспільним середовищем для дитини є дошкільний навчальний заклад, метою якого є соціальна адаптація до умов життя в товаристві незнайомих дітей і дорослих, забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе, набуття необхідного життєвого досвіду.

Концепція освіти вченими з різних сторін, тобто з того чи іншого позиційного аспекту. Найпоширенішими є ті, що характеризують повноту та соціальний характер цього явища. Система освіти – це впорядкована сукупність компонентів, що сприяє розвитку особистості.

Міністерство освіти і науки України про дошкільну освіту: «Дошкільна освіта є важливим етапом для цілісного розвитку дитини. Нині її зміст органічно пов'язаний з ідеями Нової української школи: він забезпечує наступність між дошкільною та початковою освітою в умовах шкільної реформи.

В Україні дошкільна освіта є частиною у системі безперервного навчання. Нести відповідальність за навчання дитини у дитсадку її батьки або особи, які їх замінюють, та навчальні заклади, де діти перебувають

В Україні існують типи дошкільних закладів:

- ясла — для дітей вік від 1-го до 3-х років. Там є догляд за ними, а також розвиток і виховання;
- ясла-садок — для дітей вік від 1-го до 6 (7-ми) років. Там є догляд розвиток, виховання;
- дитячий садок — для дітей вік від 3-х до 6 (7-ми) років надають розвиток, виховання та навчання;
- ясла-садок комплексного типу — для дітей з освітніми потребами вік від 2-х до 7-ми (8-ми) років. Такі заклади поділяються на спеціальні та санаторні;
- будинок дитини – для дітей від 0 до 3-х років (або 4-х для хворих дітей). Ці заклади перебувають у системі охорони здоров'я для медико-соціального захисту дітей-сиріт , позбавлених батьківського виховання, а також для дітей з фізичними та інтелектуальними проблемами;
- дитячий будинок інтернатного типу — забезпечує розвиток та піклування виховання навчання, дітей-сиріт позбавлених батьківського виховання дошкільного і шкільного віку загалом;

- центр розвитку дитини — забезпечує фізичний, розумовий та психологічний розвиток, корекцію психологічного та фізичного розвитку, оздоровлення дітей, які відвідують інші навчальні заклади чи виховуються вдома.» [16]

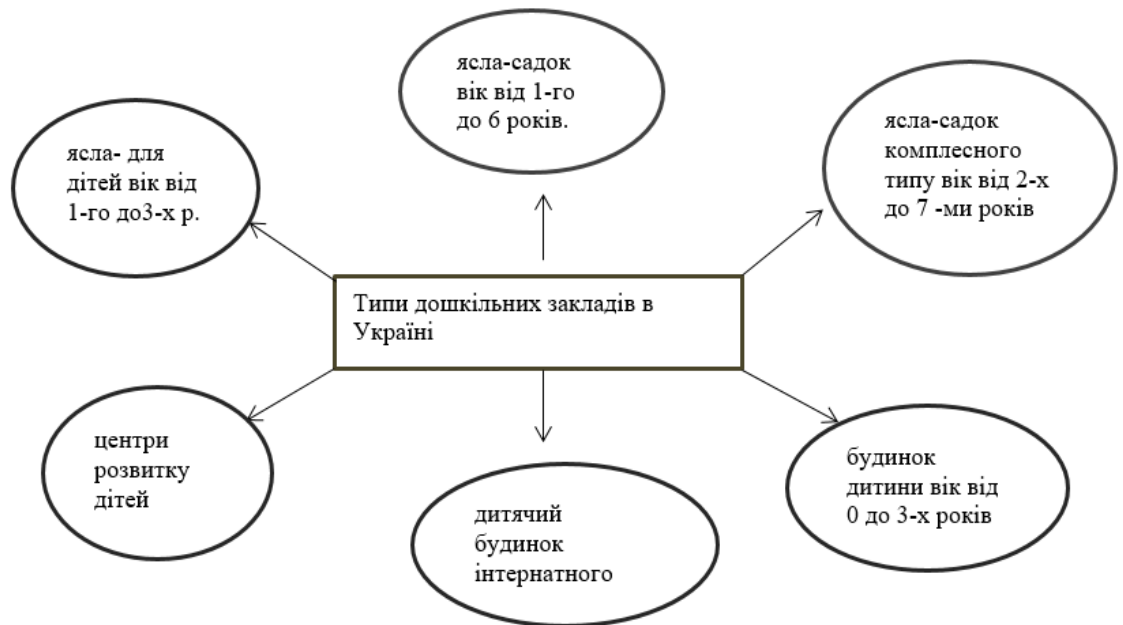

Рис.1.1 Типи дошкільних закладів

Отже, всупереч уяві дошкільне навчання - це не лише виконання певних завдань. Це пов'язано з багатьма думками тобто мати з дитиною певний контакт і як вона може правильно розвиватись. У результаті цього ми можемо зазначити що дошкільне викладання в світі придумали різні методи навчання і ці методи дають змогу зрозуміти різні їх стилі.

1.2 Законодавче підґрунтя планування мережі закладів дошкільної освіти у громадах

У Статті 1 вказано що: «Законодавство України дошкільної освіти базується на Конституції України і складається із Закону України Про освіту цього Закону інших нормативно-правових актів та міжнародних договорів України згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [14]

Основними завданнями законодавства України про дошкільну освіту є: забезпечити права дитини на доступність і безоплатність здобуття дошкільної освіти; забезпечити необхідних умов для розвитку системи дошкільної освіти; визначити зміст дошкільної освіти; визначення органів управління дошкільною освітою та їх повноважень. Ще важливим чинником функціонування закладів дошкільної освіти є рівність прав та умов в процесі отримання знань та виховних послуг. Різнобічного розвитку кожної дитини; розвиток, виховання, навчання і оздоровлення дітей; єдність виховних впливів сім'ї і дошкільного навчального закладу; особистісно-орієнтований підхід до розвитку особистості дитини; демократизація та гуманізація педагогічного процесу; відповідність змісту, рівня й обсягу дошкільної освіти особливостям розвитку та стану здоров'я дитини дошкільного віку. Здобуття дошкільної освіти.

Громадяни України незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак мають рівні права на здобуття дошкільної освіти у дошкільних навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форми власності, а також у сім'ї. Здобуття дошкільної освіти в дошкільних навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форми власності має забезпечити виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти.[14]

Отже, із законодавства дошкільної освіти можна зрозуміти те, що велика увага приділяється, щоб будь яка дитина не важливо яка національність здобула гарну дошкільну освіту без проблем.

1.3 Методи дослідження сфери дошкільної освіти

Невід'ємною частиною географічного дослідження є методи. Використовується порівняльний метод. Він більш спрямований на виявлення відмінностей або подібностей у економіко-географічних типах . Уявлення

про будь-який предмет або явище починається з того, чим він відрізняється від інших явищ. Такий підхід використовувався для опису навчальних комплексів [17].

Без знання картографічних методів будь-яке географічне дослідження було б неможливим. Картографічний метод дослідження - це метод дослідження, при якому карта служить моделлю об'єкта дослідження, проміжною ланкою між об'єктом і дослідником.

Дослідження дошкільної освіти є 5 етапи: підготовчий, інформаційний, аналітичний, ГІС та практичний етап.

На підготовчому етапі дослідження завжди обираються тема та об'єкт, формується завдання та мета. І завдяки завданням вирішується розкриття мети дослідження.

Потім є етап інформаційний. Саме на цьому етапі збирається та обробляється статистика, в результаті якої формується база даних теми дослідження. Основним методом, яким використовується на цьому етапі дослідження є статистичний.

Далі іде етап дослідження – аналітичний, який спрямований на опис бази даних сформованої в інформаційному етапі, її аналіз, пошук зв'язків і залежностей між явищами. Також був виконаний ГІС метод.

І останній етап є практичний саме в ньому здійснюється аналіз дошкільної освіти та територіальні проблем розвитку.

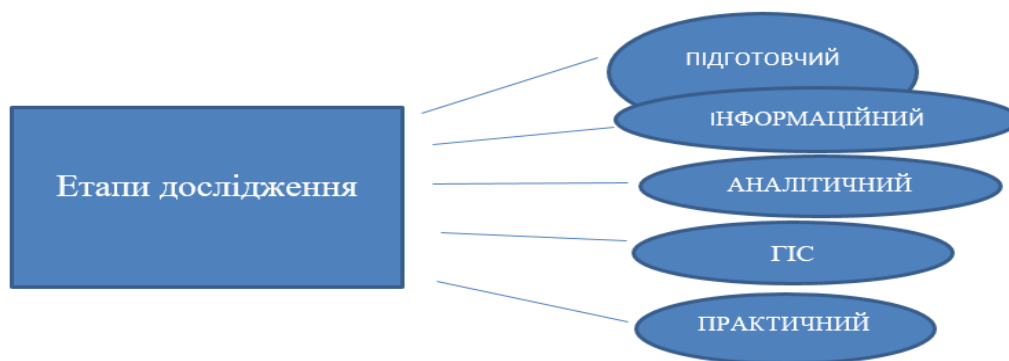

Рис.1.2. Етапи дослідження

Я своє дослідження починала з етапу підготовчого на цьому етапі я зі своїм керівником обирала тему та об'єкт сформувалися завдання та мета.

Другий мій етап інформаційно-літературний саме в ньому я збирала інформацію про дошкільну освіти та формувала вже базу даних та уявлення.

Третій етап дослідження в мене був аналітичний він був спрямований в інформаційному етапі обробка бази даних яку я шукала. Також у четвертому етапі був виконаний ГІС метод, на цьому етапі я створювала карти в програмах таких, як: QGIS, ArcGIS, Openroute service.

П'ятий етап в мене був практичний в ньому я вже здійснювала аналіз дошкільної освіти та її проблеми.

Таким чином, застосування порівняльного методу дозволило провести зіставлення різних територіальних одиниць за рівнем розвитку дошкільної освіти, виявити як спільні риси, так і характерні відмінності між ними. Це дало можливість краще зрозуміти вплив соціально-економічних та географічних чинників на формування мережі дошкільних закладів.

Картографічний метод на всіх етапах дослідження слугував інструментом візуалізації результатів. Завдяки використанню картографічних зображень вдалося наочно передати просторові особливості розміщення закладів.

Статистичний метод забезпечив наукову обґрунтованість аналізу шляхом опрацювання великого обсягу числової інформації. Саме він став основою для побудови бази даних, на якій ґрунтувались аналітичні висновки та побудова картографічних моделей.

ГІС-метод дозволив інтегрувати просторову та атрибутивну інформацію, створити багат шарові цифрові карти, а також виконати просторовий аналіз. Його застосування значно розширило можливості інтерпретації даних і зробило дослідження більш гнучким та технічно точним.

Кожен із методів відіграв важливу роль на окремих етапах дослідження, доповнюючи один одного та забезпечуючи комплексний підхід до аналізу дошкільної освіти як просторового явища.

Висновок до розділу 1

Теоретико-методологічна основа дослідження дошкільної освіти-це фундамент для глибокого наукового аналізу й обґрунтування основних підходів до розвитку та виховання дітей дошкільного віку. У процесі дослідження було з'ясовано, що ефективність освітнього процесу в закладах дошкільної освіти забезпечується комплексним поєднанням філософських, психологічних, педагогічних і соціокультурних підходів.

Визначення провідних методологічних принципів — гуманізму, природо відповідності, системності, особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів — дало змогу сформулювати цілісне уявлення про специфіку дошкільної освіти, як першого й надзвичайно важливого етапу в освітній системі.

Особлива увага приділяється сучасним педагогічним теоріям і практик, які враховують вікові та індивідуальні особливості розвитку дитини, забезпечуючи формування базових життєвих компетентностей.

РОЗДІЛ 2.

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ В МІСТІ ЧЕРНІВЦІ

2.1. Суспільно-географічні чинники

Історія дошкільної освіти в Чернівцях має глибокі корені та тісно пов'язана з історико-культурним розвитком регіону. Чернівці, як адміністративний і культурний центр Буковини, з кінця XIX століття

відігравали важливу роль у впровадженні прогресивних освітніх ідей, зокрема й у сфері виховання наймолодших [1; 9]. Перші елементи організованого догляду та навчання дітей дошкільного віку в Чернівцях почали з'являтися ще за часів Австро-Угорської імперії. У кінці XIX – на початку XX століття у місті функціонували перші приватні дитячі садки, які переважно відкривалися при католицьких, греко-католицьких та єврейських громадах [8]. Ці заклади мали переважно виховний характер і орієнтувалися на підготовку дітей до шкільного життя [7].

У період Румунської окупації (1918–1940 рр.) розвиток дошкільної освіти в місті дещо сповільнився, оскільки пріоритет надавався румуномовному шкільництву. Водночас діяли окремі заклади для національних меншин — українців, євреїв, поляків [6]. Після входження Північної Буковини до складу СРСР у 1940 році система дошкільної освіти зазнала суттєвих змін. Було розпочато активне створення державної мережі дитячих садків, які стали частиною централізованої освітньої політики [3; 4; 15].

У радянський період дошкільна освіта розглядалася як перша ланка єдиної системи виховання «нової людини», тому на неї спрямовувалися значні ресурси. У 1970–1980-х роках у Чернівцях активно будувалися типові дошкільні заклади, зокрема при великих підприємствах [9; 12]. Розвивалася система педагогічного супроводу, впроваджувалися науково обґрунтовані програми виховання й розвитку дітей [6].

Після здобуття Україною незалежності у 1991 році дошкільна освіта міста зазнала трансформації відповідно до нових соціально-економічних умов [11]. Було запроваджено українську мову виховання, оновлено зміст дошкільної освіти відповідно до національних цінностей [10].

Однак складнощі перехідного періоду призвели до тимчасового закриття частини садочків або їх передачі в інші форми власності [16]. З початку 2000-х років спостерігається відновлення й модернізація дошкільної

галузі міста [13; 20]. Чернівецька міська рада активно працює над розширенням мережі закладів дошкільної освіти, їхнім осучасненням, запровадженням інклюзивного навчання та нових освітніх програм [18].

На сьогодні в місті функціонує понад 40 закладів дошкільної освіти різних форм власності.

2.2. Транспортно-соціальне становище

Розвиток дошкільного комплексу в місті Чернівці залежить від багатьох факторів. Деякі з них перераховані нижче:

Фінансування: Фінансування є важливим фактором розвитку дошкільного комплексу. Достатній рівень фінансування забезпечує якісну освіту для дітей.

Кадровий потенціал: Дошкільний комплекс, має бути забезпечений кваліфікованими педагогами та іншим персоналом. Це допоможе забезпечити високу якість освіти, а також стабільність дошкільних закладів.

Інфраструктура: Наявність сучасних інфраструктурних об'єктів, таких як забезпечення безпеки, зручне розташування, високоякісні ігрові майданчики, бібліотеки тощо, впливають на розвиток дошкільного комплексу.

Інновації: Розвиток дошкільного комплексу повинен бути спрямований на використання новітніх технологій та підходів до освіти дітей, що дозволяє підвищити ефективність процесу навчання.

Зв'язки з громадою: Взаємодія з громадою та залучення її до розвитку дошкільного комплексу, допоможе створити сприятливу атмосферу для розвитку дітей та закладу в цілому.

Моніторинг та оцінка якості: Відстеження та оцінка якості дошкільної освіти, допоможе виявити проблемні місця та внести відповідні корективи для поліпшення процесу навчання та розвитку дітей. Загалом, розвиток дошкільного комплексу в місті Чернівці залежить від цілого комплексу

факторів, які взаємодіють між собою. Для ефективного розвитку дошкільного комплексу необхідно забезпечити достатній рівень фінансування, належний кадровий потенціал, сучасну інфраструктуру, використання інноваційних технологій та підходів до освіти дітей, взаємодію з громадою та моніторинг та оцінку якості дошкільної освіти.

У забезпеченні достатнього рівня фінансування дошкільного комплексу можуть допомогти різноманітні джерела фінансування, такі як державні, міські та приватні кошти, а також спонсорські програми.

Щодо кадрового потенціалу, важливо привернути та зберегти висококваліфікованих педагогів та інших спеціалістів, забезпечивши їм належні умови праці та професійний розвиток.

Створення сучасної інфраструктури, яка відповідає потребам дітей та допомагає їм розвиватись, також є важливим фактором розвитку дошкільного комплексу.

Використання новітніх технологій та підходів до освіти дітей, наприклад, введення інтерактивних методів навчання та використання електронних засобів навчання, може підвищити ефективність процесу навчання та допомогти дітям краще розуміти навколишній світ.

Взаємодія з громадою, залучення батьків та громадських організацій до розвитку дошкільного комплексу може створити позитивну атмосферу для розвитку дітей та підвищити рівень довіри до закладу.

Загалом, транспортно-соціальне становище в місті є достатнім, але є певні чинники, які впливають на його розвиток. Транспорт Чернівці мають добре розвинену транспортну інфраструктуру, яка включає автобуси, тролейбуси та таксі. Єдиний транспортний центр обслуговує всі маршрути міського транспорту, що забезпечує зручність і доступність громадського транспорту для мешканців та гостей міста.

Однак, на деяких маршрутах громадського транспорту можуть виникати проблеми з переповненістю, особливо в години пік. Крім того,

деякі ділянки доріг у місті потребують ремонту та модернізації. Соціальне становище

Чернівці - це місто з високим рівнем культурного життя та надзвичайної архітектурою. Є багато музеїв, театрів, галерей мистецтв та інших культурних закладів, що забезпечує розвиток культурного життя міста. У місті є також кілька вузів, тому високий рівень освіти та розвиток інтелектуального середовища теж відносно високі.

Однак, в місті також є проблеми з безробіттям та низькими доходами населення, особливо серед молоді та мешканців окремих районів. Це може призводити до соціальних проблем та нерівностей. Чинники впливу Одним з головних чинників, які впливають на розвиток транспортно-соціального становища в Чернівцях, є фінансування. Для покращення транспортної інфраструктури та забезпечення розвитку культурного життя необхідні значні інвестиції.

Також важливим чинником є планування розвитку міста, в тому числі розвиток нових районів з житловою та комерційною нерухомістю. Необхідно забезпечити відповідний розвиток транспортної інфраструктури для цих районів та підтримувати соціальну інфраструктуру у всьому місті.

Також важливо враховувати потреби населення при розвитку транспортно-соціальної інфраструктури. Наприклад, забезпечення більшої кількості маршрутів громадського транспорту в окремих районах може допомогти зменшити проблеми з переповненістю та забезпечити зручний доступ до міських сервісів та робочих місць.

Узагалі, розвиток транспортно-соціального становища в Чернівцях потребує комплексного підходу та співпраці місцевої влади, бізнесу та громадськості. Тільки в такий спосіб можна забезпечити стаке та збалансоване розвиток міста, яке буде комфортним для життя та роботи всіх його мешканців.

2.3 Демографічні чинники функціонування закладів дошкільної освіти в місті

За офіційними статистичними даними, населення міста Чернівці становить майже 260 тисяч осіб (станом на 1 липня 2024 року). За різними джерелами, населення у 2024 році коливається від 259 до 264 тисяч осіб. Чернівці увійшли до переліку 8 обласних центрів України, які за останніх 20 років зафіксували ріст чисельності населення, а саме місто є третім за темпами (+10% або +24,9 тис.)

Населення Чернівців до повномасштабного вторгнення становило 262 тисячі мешканців, але через війну демографічна ситуація зазнала значних змін. Попри загальнонаціональні демографічні виклики, Чернівецька громада є однією з небагатьох, яка впродовж останніх десятиліть демонструє позитивну динаміку кількості жителів.

Чернівці — молоде місто: більша частина населення Чернівців має вік до 44 років (у 2005 році — 63,85 %). Місто характеризується сприятливою віковою структурою, де значну частку складають діти, молодь та люди працездатного віку.

За загальнонаціональними тенденціями, молоді особи віком від 14 до 35 років складають близько 24,3% від загальної чисельності населення, що є важливим показником для розвитку освітньої інфраструктури міста.

Освітній та культурний центр Чернівці залишаються важливим освітнім центром регіону та одним з міст України з позитивною демографічною динамікою. Місто приваблює студентів, молоді сім'ї та фахівців завдяки розвиненій освітній інфраструктурі, включаючи заклади вищої освіти, середні школи та дошкільні установи.

Багатонаціональний склад населення Чернівців та їх культурне різноманіття створюють унікальну атмосферу толерантності та взаємоповаги, що сприяє стабільному демографічному розвитку міста.

За даними Управління освіти Чернівецької міської ради, в дошкільних закладах міста Чернівці виховується близько 8 тисяч дітей. У місті функціонує більше 100 дошкільних навчальних закладів, включаючи дитячі садки, ясла-садки та центри раннього розвитку.

Контингент дітей у дошкільних закладах міста Чернівці складається з дітей віком від 2 до 6 років, які відвідують дитячі садки та інші дошкільні заклади. За офіційними статистичними даними, загальна кількість дітей, які відвідують дошкільні заклади у місті, становить близько 8 тисяч осіб. Діти, які відвідують дошкільні заклади в місті Чернівці, представляють різні соціальні та економічні верства населення. Діти з різних соціальних середовищ та різних культурних традицій мають можливість відвідувати дошкільні заклади та отримувати освіту та виховання.

Дошкільні заклади у місті Чернівці забезпечують дітей різними видами освітніх та виховних програм, що дозволяє дітям отримувати різноманітні знання та навички. Також дошкільні заклади забезпечують дітей різними видами харчування та медичного обслуговування.

Система дошкільної освіти в місті Чернівці є важливою складовою соціально-економічного розвитку міста, оскільки виховання та освіта дітей є важливим фактором формування майбутнього суспільства.

2.4 Економічні передумови функціонування мережі закладів дошкільної освіти в місті

Загальноекономічний контекст України Загалом, економічна ситуація в Україні може бути визначена як складна та нестабільна. Незважаючи на певний економічний зростаючий темп відновлення після початкових потрясінь 2022 року, країна стикається з численними викликами, такими як високі рівні інфляції, девальвації національної валюти, низька зайнятість та соціальні проблеми, спричинені війною. Основним джерелом видатків на

освіту є державний і місцеві бюджети, що ставить дошкільну освіту в пряму залежність від фінансової спроможності територіальних громад.

Економічні показники міста Чернівці як основа фінансування дошкільної освіти Чернівці, як обласний центр з населенням близько 260 тисяч осіб, займають важливе місце в економічній структурі регіону. Економічне становище міста створює фундаментальні передумови для функціонування мережі закладів дошкільної освіти. Власні доходи бюджету Чернівців складають 3,5 мільярда гривень. Ще понад мільярд становлять гранти та субвенції, що свідчить про значну залежність міста від державних трансферів та міжнародної допомоги. Структура доходів включає власні доходи у розмірі 3,5 млрд грн, грантові кошти 450 мільйонів від Євросоюзу на забезпечення житлом, а також субвенції та інші трансферти понад 1 млрд грн. Це формує базу для фінансування всіх галузей, включаючи дошкільну освіту.

Місто є важливим культурним та науково-освітнім осередком України, що формує основу його економіки. Основними секторами економіки Чернівців є освіта та наука, сфера послуг, торгівля, легка промисловість та туризм. Така структура економіки створює відносно стабільну базу для підтримки освітньої галузі, проте не завжди забезпечує достатні ресурси для повноцінного розвитку дошкільної освіти.

Мережа закладів дошкільної освіти в Чернівцях складається переважно з комунальних установ, що знаходяться у власності міської ради. У ЗДО станом на 12.09.2024 р. виховується 218 дітей (при потужності закладу 231 дитини) - такі показники характерні для типового закладу міста, що свідчить про високу завантаженість системи. У Чернівцях ще десять шкіл та 45 дитячих садочків мають перейти на автономію, що вказує на значний масштаб мережі дошкільної освіти в місті. Така кількість закладів потребує суттєвих фінансових ресурсів для забезпечення їхнього функціонування.

На загальноукраїнському рівні у 2019 році в Україні працювало 14 898 закладів дошкільної освіти, з яких 201 приватної, 29 — державної та 14 666 комунальної форми власності, що демонструє переважання комунальної форми власності, характерної і для Чернівців.

Економічні передумови функціонування дошкільних закладів у Чернівцях формуються через кілька основних каналів фінансування. Бюджетне фінансування здійснюється за рахунок міського бюджету, що включає як власні доходи, так і державні трансферти. Проте обмежені бюджетні ресурси призводять до недостатнього фінансування матеріально-технічної бази, обмежених можливостей для оновлення обладнання та ремонту приміщень, скорочення видатків на харчування дітей та нестачі коштів на підвищення заробітної плати педагогічних працівників.

Триразове харчування групи раннього та молодшого дошкільного віку вартуватиме 56 гривень, для групи середнього та старшого дошкільного віку – 70 гривень, що відображає реальну вартість утримання дитини в комунальному закладі та створює додаткове фінансове навантаження на сім'ї. Питання фінансової автономії стає все більш актуальним. Перехід закладів на автономне фінансування має потенціал покращити їхню економічну ефективність, проте потребує відповідного рівня управлінської компетентності та економічної грамотності керівництва закладів.

Якщо говорити саме про Чернівці, то економічна ситуація міста середня, а якщо саме дошкільних садочків, то, на мою думку, не достатня. Адже, якщо звернути нашу увагу на комунальні дошкільні заклади, то можна побачити, що діти навчаються не в достатньо хороших умовах і харчуються також. Звертаючи свою увагу на приватні садочки, то ось там з умовами все гаразд, але не кожна сім'я може собі таке дозволити. Це створює соціальну нерівність у доступі до якісної дошкільної освіти, де заможні сім'ї мають доступ до якісних приватних закладів, а більшість населення залежить від комунальних садочків з обмеженими ресурсами. Така диференціація формує

дворівневу систему дошкільної освіти, що суперечить принципам рівності освітніх можливостей і може мати довгострокові негативні наслідки для соціальної згуртованості громади.

Незважаючи на складнощі, відбуваються певні позитивні зміни в економічних передумовах функціонування дошкільної освіти. З останніх новин, я особисто чула, що в садочках змінили харчування, і зробили його не таким, як було раніше. Звісно, я його не коштувала і не можу сказати смачно або ні, але я впевнена, що це вже крок вперед для майбутнього наших дітей.

Потрібно кардинально щось змінювати, адже діти - це наше майбутнє. Розумію, в Україні зараз важкі часи, війна, і потрібно якось зберігати бюджет міста, але якщо дивитися з точки зору звичайної людини, чи хотіли би ви щось змінити для дітей? Звісно, що кожен батьки хочуть для своїх дітей найкращого, тому потрібно щось змінювати та будувати більше комунальних закладів.

З 1 січня 2025 року в Україні "запрацював" новий закон "Про дошкільну освіту", що створює нові економічні можливості та вимоги для функціонування закладів дошкільної освіти. Це може сприяти залученню додаткових джерел фінансування та підвищенню ефективності використання наявних ресурсів.

Економічна діяльність займає 8% бюджету з сумою 13,0 млрд грн на загальнодержавному рівні, що показує пріоритетність економічного розвитку. Для Чернівців це означає необхідність пошуку додаткових джерел фінансування дошкільної освіти, залучення міжнародних грантів та програм, розвитку державно-приватного партнерства та оптимізації використання наявних ресурсів.

Важливими напрямками покращення економічних передумов функціонування мережі дошкільних закладів є диверсифікація джерел фінансування, підвищення ефективності бюджетних видатків, розвиток

соціального підприємництва в освітній сфері та створення механізмів залучення благодійних коштів і грантового фінансування.

Висновок до розділу 2

Аналіз розвитку дошкільного комплексу в місті Чернівці засвідчує, що формування сучасної системи дошкільної освіти стало результатом дії низки взаємопов'язаних чинників — історичних, соціально-економічних, політичних і культурних. До ключових історичних чинників належить багатонаціональний склад населення міста, який упродовж десятиліть формував запит на різномовне, культурно-адаптоване дошкільне виховання. Різні етапи державної належності Чернівців (Австро-Угорщина, Румунія, СРСР, незалежна Україна) зумовлювали зміну моделей управління та ідеологічних засад освітнього процесу.

Соціально-економічні чинники — зростання чисельності міського населення, урбанізація, розвиток промисловості та інфраструктури — сприяли розширенню мережі закладів дошкільної освіти, особливо у радянський період, коли дитсадки часто створювались при великих підприємствах.

Політичні та законодавчі чинники, зокрема зміни в законодавстві України у сфері дошкільної освіти, децентралізація та реформи в управлінні освітою, стимулювали оновлення підходів до фінансування, функціонування та контролю за діяльністю закладів. Культурно-освітні чинники, зокрема діяльність Чернівецького національного університету, громадських ініціатив та педагогічної спільноти, сприяли запровадженню новітніх освітніх технологій, інклюзії, багатомовного виховання та формування національних цінностей у дітей дошкільного віку.

Таким чином, розвиток дошкільного комплексу в Чернівцях — це результат синергії історичної спадщини, державної політики, соціального запиту й професійної активності педагогів, що забезпечує високий рівень дошкільної освіти в місті та відповідає сучасним викликам.

РОЗДІЛ 3.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В МІСТІ ЧЕРНІВЦІ

3.1. Територіальна організація дошкільного комплексу м.Чернівці

На території міста Чернівців функціонує 62 садочки. Але з цих 62 садочків на даний час враховуючи з воєнними діями в Україні відкрито тільки 47 тому, що не має бомбо сховищ. Також хочуть відкрити ще 8 садочків і до них будуть приймати дітей в травні . [18]

Станом на 01.01.2021, згідно з інформацією Чернівецької міської ради, у місті Чернівцях функціонує 107 навчальних закладів комунальної форми власності, з них:

- 55 закладів дошкільної освіти та 4 підрозділи в складі УВК;
- 45 закладів загальної середньої освіти;
- 12 ліцеїв, 26 загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступенів (3 спеціалізованих), 3 загальноосвітніх навчальних заклади I-II ступенів, 4 навчально-виховні комплекси;
- 7 закладів позашкільної освіти. У дошкільних навчальних закладах укомплектовано 438 груп, в яких виховується 9834 вихованці. У мережі закладів загальної середньої освіти діють:
 - 1-4 класи – 399 класів, 12042 учні;
 - 5-9 класи – 477 класів, 13495 учнів
 - 10-11 класи – 110 класів, 2963 учні.

В кожному районі м. Чернівці є садочки:

1. Першотравневий район там знаходиться 14 закладів дошкільної освіти
2. Шевченківський район там знаходиться 24 закладів дошкільної освіти
3. Садгірський район там знаходиться 9 закладів дошкільної освіти

Насамперед я вказала ті , які на даний час працюють тому , що багато закриті через воєнний стан

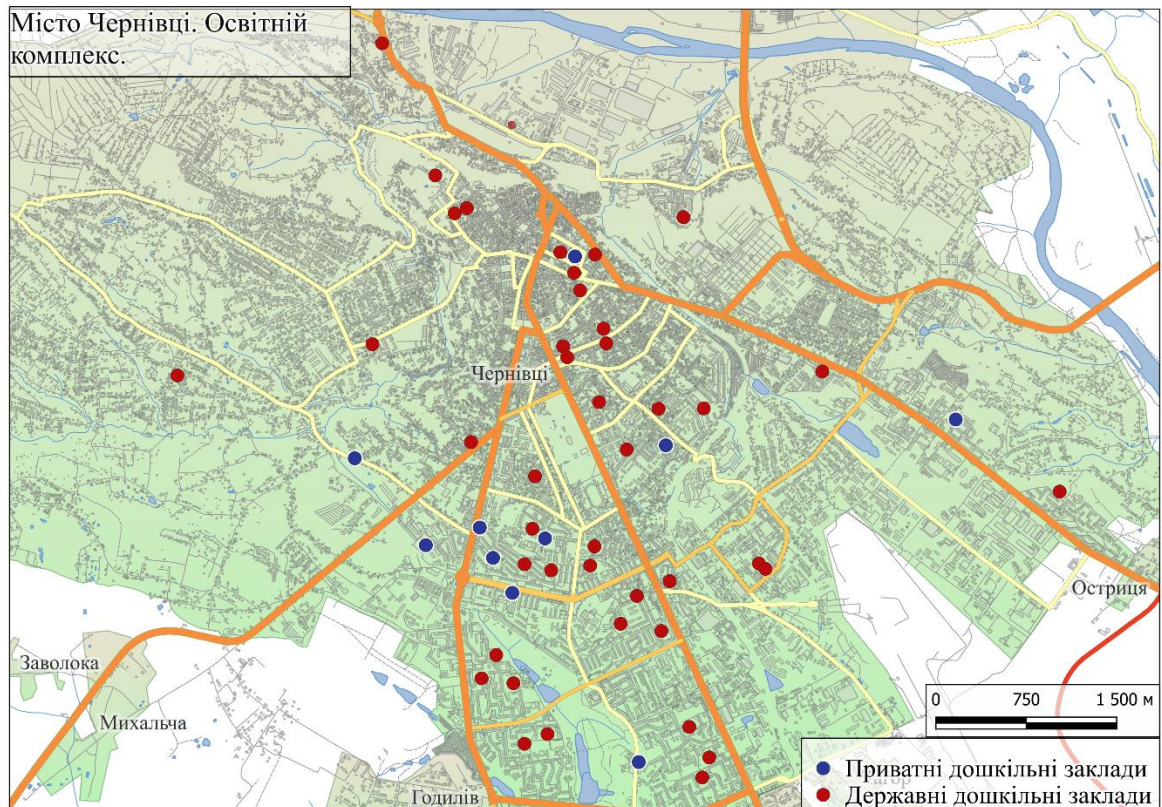

Рис.3.1. Дошкільні заклади

На даній карті ми бачимо м. Чернівці та позначенні дошкільні заклади освіти. Насамперед, я б хотіла описати райони міста та зазначити їх недоліки, щодо їх розміщення. У Першотравневому районі міста розташовано 14 державних закладів освіти, також в цьому районі розташовано 2 приватних садочки, один з яких розташований там де я проживаю ,а саме «Пентагон», де побудувались багато новобудов.

У Шевченківському районі розташовано 24 заклади державної дошкільної освіти та 7 приватних закладів. На карті ми можемо помітити специфіку їх розташування тому, що біля Майдану розташовано аж 5 приватних садочків, і ці всі садочки знаходяться біля новобудов, з яких державних тільки 3- це є надзвичайна проблема. Та у Садгирському районі розташовані 9 закладів дошкільної освіти, на карті я позначила саме ті, які функціонують на даний період часу. Тому, що враховуючи дану ситуацію в

Україні, то можна чітко сказати, що не у всіх садочках є можливість на бомбосховища.

3.2 Транспортна та пішохідна доступність до закладів дошкільної освіти в місті Чернівці

Розвинена транспортна та пішохідна доступність до закладів дошкільної освіти має надзвичайно важливе значення як на рівні окремої громади, так і для міського планування загалом. Насамперед, це питання безпеки, комфорту й рівних можливостей. Дитячі садки повинні бути розташовані так, щоб батьки могли безпечно та швидко дістатися до них пішки чи громадським транспортом. У щільно забудованих районах міста особливо актуально створювати мережу ДНЗ на відстані, яку можна легко подолати пішки — бажано не більше 500 метрів. Це дає змогу уникати зайвих витрат часу та зусиль, пов'язаних із поїздками, а також суттєво знижує рівень стресу як для дітей, так і для дорослих.

Безпечна пішохідна інфраструктура — наявність широких тротуарів, понижених бордюрів, озеленених маршрутів, переходів із світлофорами — дозволяє зробити шлях до дитсадка не лише зручним, а й приємним. Батьки з дитячими візочками, люди з інвалідністю чи тимчасово обмеженою мобільністю мають право на рівний доступ до освітніх послуг. Крім того, в багатьох родин є старші діти, які супроводжують молодших до садка, тому важливо, щоб маршрути були адаптовані до потреб усіх вікових груп.

Транспортна доступність також не менш важлива. Дитячі садки повинні мати зручне сполучення з громадським транспортом, а зупинки — бути розташованими на оптимальній відстані та оснащеними всім необхідним: навісами, лавками, інформаційними табло. Для тих, хто змушений користуватись приватним транспортом, важливо передбачити

можливість короткочасної зупинки поруч із закладом, щоби не створювати заторів і не наражати дітей на небезпеку біля проїжджої частини.

Окрему увагу слід приділяти екологічному виміру доступності. Що більше родин мають змогу дійти до садка пішки або доїхати громадським транспортом, то менше приватних авто виїжджає на вулиці в ранковий і вечірній час. Це знижує рівень шуму, забруднення повітря та навантаження на транспортну мережу міста. Таким чином, доступність дитсадків безпосередньо впливає на якість міського середовища та здоров'я його мешканців.

Розвиток зручної, безпечної та сталої системи доступу до закладів дошкільної освіти — це не лише турбота про родини з дітьми, а й стратегічне інвестування в здорове, гармонійне та справедливе майбутнє міста. Це один із ключових принципів сучасного урбанізму, що ставить на перше місце людину та її потреби.

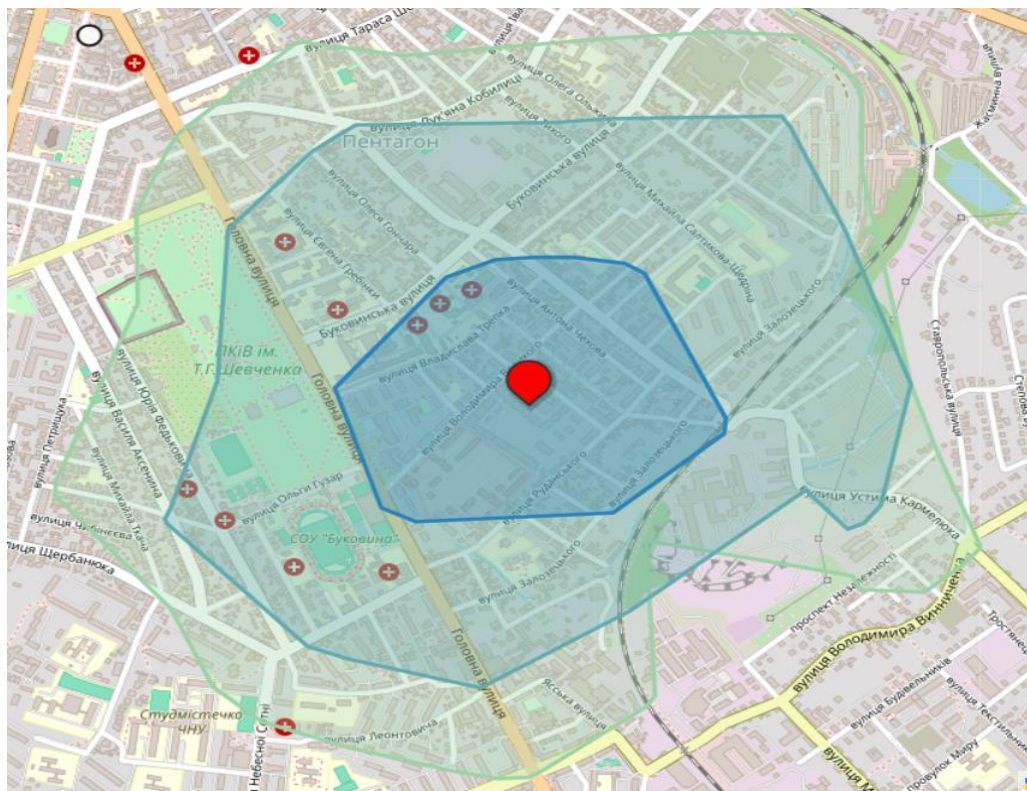

Рис.3.2 Піша доступність району Пентгон

На даній карті, я зобразила пішу доступність в межах 15 хвилин. Я обрала для прикладу свій район, де я проживаю, а саме «Пентагон». У моєму районі не так багато садочків, а саме 4 державних та 1 приватний садочок, що розташований біля новобудов. Як ми бачимо на карті, добратися вранці до садочків можливо, але потрібно звертати увагу на те, в який самий садочок прямує дитина з мамою адже, саме 2 садочки приватних знаходяться в самому кінці майже району.

Також варто звертати увагу на погоду, тому що з точки зору погоди, то батькам з дитиною в дощ йти через весь район буде некомфортно, та дитина може захворіти. Також, якщо взяти транспорт саме в моєму районі, то тут все важко, потрібно мати машину, і те рано такі затори по-цих вузеньких вулицях, що на машині буде довше ніж пішки.

На мою думку, потрібно відкрити ще пару державних садочків хоча б 2 в моєму районі, адже зараз багато будують новобудов, і дітям не має куди діватись тому, що ще садочки всі переповнені, а деякі взагалі закриті через воєнний час в Україні. І саме через таке становище, відкривають приватні садочки.

Висновок до розділу 3

Дослідження територіальних особливостей розвитку дошкільної освіти в місті Чернівці дозволило виявити низку важливих закономірностей, що впливають на ефективність функціонування дошкільної мережі. Передусім слід зазначити, що розміщення закладів дошкільної освіти в Чернівцях відображає специфіку урбаністичної структури міста: щільна забудова центральної частини, приватний сектор на периферії та наявність нових житлових масивів зумовлюють нерівномірність доступу до садочків у різних мікрорайонах.

Найбільше закладів зосереджено у центральних районах міста, тоді як у новозбудованих кварталах (наприклад, в районі вулиці Руської, Героїв Майдану чи Садгори) спостерігається дефіцит місць у ЗДО. Особливістю Чернівців є також збереження та розвиток мережі малокомплектних або спеціалізованих дошкільних закладів у районах із компактним проживанням національних громад, що відповідає принципу культурної та мовної різноманітності.

Окремі дитсадки надають освітні послуги румунською чи іншими мовами національних меншин. Крім того, територіальний розвиток дошкільної освіти в місті значною мірою залежить від демографічної ситуації: збільшення кількості дітей дошкільного віку в певних районах створює потребу в розширенні або модернізації освітньої інфраструктури. Це стимулює Чернівецьку міську раду до впровадження механізмів електронної черги, реконструкції старих будівель і відкриття нових груп.

Таким чином, територіальні особливості розвитку дошкільної освіти в Чернівцях тісно пов'язані з просторовим плануванням, соціально-демографічними тенденціями та культурною специфікою міста. Подальше вдосконалення системи потребує зваженої освітньої політики, спрямованої на забезпечення рівного доступу до якісної дошкільної освіти в усіх районах Чернівців.

РОЗДІЛ 4.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У МІСТІ ЧЕРНІВЦІ

Зараз Україна переживає процес децентралізації. Децентралізація – це передача повноважень для вирішення найбільш близьких проблем на рівні людей – від центральних державних ресурсів до місцевих органів влади та надання їм власних коштів для їх вирішення.

Глобальніша проблема, яка виникла 24 лютого 2022 – це російське вторгнення на Україну. І всі навчальні заклади перейшли на дистанційне навчання. Згодом всі заклади вийшли на навчання, але загалом тільки ті в яких є укриття.

31 липня 2022 року Бук Інфо виклало статтю про те, що з 1-го серпня у Чернівцях не зможуть працювати 15 дошкільних закладів освіти. І це для батьків була велика проблема, адже батьки працюють, а дітей залишити не має з ким. А ті садочки, які залишилися надзвичайно переповнені великою кількістю людей і це ми ще не беремо до уваги переселенців. Тому, що з початком війни в Чернівцях поприїжджало багато переселенців тому, що Чернівці на той час були найбезпечніші і звісно з кількістю переселенців зросла і кількість дітей, яких навіть не можуть прийняти в садок тому, що вони всі перевантажені чернівецькими дітьми.[5]

Садочки надзвичайно важливі для дітей, а також і для батьків, але що можуть зробити батьки якщо не вистачає їх?

Насамперед щоб потрапити в садочок потрібно багато чого знати, а саме:

В дошкільний заклад батьки повинні взяти документи

- Заява батьків або осіб які їх замінюють.
- Медична довідка про стан здоров'я дитини з висновками лікаря що дитина може відвідувати дошкільний заклад.
- Свідоцтво про народження дитини.

ПОКРОКОВА ІНСТРУКЦІЯ ЯК ЗАПИСАТИ ДИТИНУ ДО ДИТЯЧОГО САДОЧКУ.

1. Обрати дитячий садок.
2. Відвідати заклад і дізнатися у директора про наявність вільних місць а також про порядок зарахування дітей.
3. Для прийому дітей батьки яких відмовляються від щеплень необхідно надати медичну довідку встановленого зразка з висновком лікарсько-консультативної комісії у якому зазначено що дитина може відвідувати заклад дошкільної освіти.
4. Прийом до дитячого садочка здійснюється керівником протягом календарного року на підставі наданих документів.
5. Під час прийому дитини до закладу дошкільної освіти керівник зобов'язаний ознайомити батьків або осіб що їх замінюють із статутом дошкільного закладу іншими документами що регламентують його діяльність.

ЕЛЕКТРОННА ЧЕРГА ДО ДИТЯЧОГО САДОЧКА

Метою створення електронного реєстру є зниження корупції в дошкільних закладах . Питанням щодо розроблення та впровадження програми електронної реєстрації дітей займаються місцеві органи управління освітою.

Щоб записатися в електронну чергу до дитячого садка батькам необхідно

- Зареєструватися на сайті створений місцевим органом управління освітою.
- Обрати дошкільний заклад.
- У заявці на чергу вказати ім'я та прізвище дитини, дату народження, серію та номер свідоцтва про народження контактний телефон одного з батьків і натиснути Подати заяву .
- Перевірити що заяву зареєстровано.

- Відслідковувати статус у заяві. Якщо є вільні місця то статус реєстрації зміниться на Є можливість зарахування.
- Подати необхідні документи до вступу.

Для вступу в дошкільний заклад також є пільги , але ознайомитися з переліком пільг варто піти в управління освіти , адже місцева влада встановлює додаткові пільги. Якщо дитина потрапляє під якусь пільгу,але в закладі відсутні місця то дитину направляють в інший садок із пільгами. Що робити якщо не має місць.

1. З'ясуйте у співробітників з якої причини відсутнє місце
2. Запитайте,що можна зробити ,щоб потрапити до дитсадка
3. Отримайте письмову відмову у прийнятті дитини до садочку від керівника закладу
4. Зібравши всю інформацію,зверніться в управління освіти – там зобов'язані вам допомогти. [8]

Між державними та приватними садочками є багато відмінностей батьки найчастіше віддають дітей в державні садочки тому що приватні надзвичайно дорогі і батьки за свою заробітню плату не можуть таке дозволити . Але в приватних садочках дуже хороші умови перебування там дітей. У них сучасні методи педагогіки та вихователі дуже багато часу приділять дітям . А з цього виходить висновок ,що в них достойна заробітня плата. В державних садочках притримуються радянських методів. А вихователям плювати на дітей ,тому що їм держава не оплачує достойну зарплату. На нашу думку, державних садочків має бути більше , Міністерство повинне все робити для того щоб наші діти навчалися в гарних умовах із сучасними методами.

Таблиця 3.1.

Дошкільні заклади

Державні садочки м.ЧЕРНІВЦІ	Приватні садочки м.ЧЕРНІВЦІ
1.ДНЗ 1 “Промінець” вул. Шевченка 18	1. Приватний дитячий садочок "Академія щасливого дитинства"
2.ДНЗ 2 “ Усмішка”,вул. Узбецька 29	2. Приватний садок Magic Kids
3.ДНЗ 3 “Веселка”, вул. Кармелюка 43	3. Приватний ДНЗ "Соломон"
4.ДНЗ 4,вул. Руська15	4. TALANTIKA – клуб-садок преміум класу
5.ДНЗ 5 , вул. Щепкіна 9	5. Тотоша
6.ДНЗ 6 “Зеленсад’’, вул. Главки 8.	6. ДЗВІНОЧОК, ПРАВОСЛАВНИЙ ПРИВАТ. ДОШК. НАВЧ. ЗАКЛАД
7.ДНЗ 7 “Буковиночка” вул.О.Кобилянської 21	7. Мудрик Чернівці
8.ДНЗ 8 “ДивоСад” вул. Фізкультурна 6	8. Центр розвитку дитини «Моя ІриСка»
9. ДНЗ 9 “Розквіт” вул. Проспект Незалежності 88	9. vodograykids
	10. Сім’я від А до Я
	11. DanceLife & KinderLife

Також великою проблемою є те, що вихователі не вміють підбирати контакт до дітей. Багато хто з дітей навіть боїться іти в садочок через те, що вихователі ведуть себе не адекватно. Піднімають руки, кричать на них, але це є не припустимо. Тому я вважаю, що кожного вихователя потрібно перевірити кваліфікацію, щоб діти йшли з радістю в садочок і хотіли там бути. Адже навіть на прогулянці вихователі не слідкують за дітьми, а говорять між собою. Проблема також є в тому, що діти майже не їдять в садочку тому, що їжа там жахлива та антисанітарія, хоча на даний момент харчування змінилося та дошкільні заклади перевірили на санітарні умови.

Знаючи наш час в садочках є корупція. Тому вихователі відносяться до цих дітей по-особливому хоча – це їхня робота і вони мають так відноситись до всіх, а не за те, що їм заплатили якісь батьки.

На мою думку, Міністерство дошкільної освіти, має перевірити всі дитячі садочки не тільки в Чернівцях, а і у всій Україні. Тому, що діти заслуговують на нормальне ставлення та харчування. Адже із садочка у дитини з'являється та формується пізнання людей та світу, саме садочок в першу чергу вчить дитину правильно мислити та розвиватися. А не давати негативні емоції дитини, щоб батьки навіть не здогадувалися чому у дитини поганий настрій та не формується оцінка власного Я.

Але у вихователів є теж свої проблеми наприклад низька заробітня плата. За яку вони не можуть жити нормально та хочуть кращого. І тепер через низьку плату можна зробити висновок, що вони таким чином зриваються на дітей тому, що їхня праця є теж надзвичайно важливою. Але її ніхто достойно не оцінює. Також у вихователів велика кількість дітей через те, що багато садочків зачинені тому вони фізично і морально не встигають за усіма.

Є також старий зміст навчання та методи, які не відповідають сучасним вимогам. Діти не отримують ту сучасну інформацію яку повинні, вони не займаються по сучасним нормам, а дотримуються старого – це дасть

про себе в майбутньому знати , адже це роблять не всі садочки , а виняткові. В яких лишилися вихователі пенсійного віку. На маю думку , вихователі дошкільного закладу мають мати до 40 років , тому що саме до цього віку діти найчастіше тягнуться . Діти дають перевагу молодому вихователю тому , що з ним цікавіше і у молодого вихователя інші погляди на виховання дітей він не дотримується радянських методів.

Загалом в Україні є багато проблем які стосуються дошкільних закладів освіти.

Таким чином, надмірна концентрація влади в руках державних інституцій була успадкована від радянського стилю управління. Міністерство освіти і науки України є центральним органом державної виконавчої влади і відіграє провідну роль у сфері освіти. Його перелік повноважень за Законом України «Про дошкільну освіту» досить великий. Отже, прийнятий у межах його компетенції Закон є обов’язковим для міністерств і відомств, до складу яких входить дошкільний заклад.

Таблиця 3.2.

Swot-аналіз

Сильні сторони	Можливості	Слабкі сторони	Загрози
Широкий спектр програм	Програми розвитку дитини	Фінансування	Недостатні фінансові ресурси
Фокус на інтеграцію	Екстра- курси та заняття	Нестача кваліфікованих педагогів	Низька якість кадрів
Досить непогана інфраструктура	Індивідуальний підхід до дитини	Обмежений доступ до сучасних методик навчання	Негативний вплив зовнішніх факторів
Якісний педагогічний персонал	Сучасне обладнання та методики	Харчування	Нестабільність у законодавстві
		Умови в яких перебувають діти	Брак доступу до сучасних технологій

Дошкільна освіта в Чернівцях має декілька сильних сторін:

1. Якісний педагогічний персонал: Чернівці відомі своєю висококваліфікованою вчителською корпусом у дошкільних закладах.

2. Розвинена інфраструктура: Місто має розвинену мережу дошкільних закладів, що дозволяє батькам знаходити найзручніші місця для навчання своїх дітей.

3. Широкий спектр програм: У Чернівцях існують різноманітні дошкільні заклади з різними програмами, що дозволяє батькам вибрати найбільш підходящий для своєї дитини.

4. Фокус на інтеграцію: Дошкільні заклади в місті активно працюють над інтеграцією дітей з особливими потребами, створюючи відкрите та сприйнятливий середовище для всіх дітей.

Дошкільні заклади в місті Чернівці можуть надавати різноманітні можливості, такі як:

1. Програми розвитку дитини: це може включати розвиток мовлення, когнітивних навичок, соціальної адаптації тощо.

2. Екстра-курси та заняття: деякі заклади пропонують додаткові заняття, такі як музика, мистецтво, фізкультура або іноземні мови.

3. Різні педагогічні підходи: можливість обрати дошкільний заклад, який працює за конкретною педагогічною системою, такою як Монтесорі, Вальдорфська або інша.

4. Індивідуальний підхід: деякі заклади можуть пропонувати індивідуальні програми або підходи до навчання, що враховують потреби та інтереси кожної дитини.

5. Сучасне обладнання та методики: дошкільні заклади можуть використовувати сучасні методики навчання та мати доступ до відповідного обладнання для забезпечення якісної освіти.

Ці можливості можуть варіюватися від закладу до закладу, тому важливо провести дослідження та обговорити свої вимоги з керівництвом закладу перед прийняттям рішення.

Деякі загрози для дошкільних закладів у Чернівцях можуть включати:

1. Недостатні фінансові ресурси: недостатнє фінансування може обмежувати можливості закладу в наданні якісної освіти та забезпеченні необхідних ресурсів.

2. Нестабільність у законодавстві: зміни в законодавстві щодо освіти можуть вплинути на функціонування дошкільних закладів та їхню спроможність виконувати свої завдання.

3. Низька якість кадрів: нестача кваліфікованих педагогів та персоналу може вплинути на якість наданої освіти та загрожувати безпеці та розвитку дітей

4. Негативний вплив зовнішніх факторів: соціально-економічні або політичні кризи, природні катастрофи або епідемії можуть створити тимчасові або тривалі перешкоди для нормального функціонування дошкільних закладів.

5. Брак доступу до сучасних технологій та ресурсів: відсутність доступу до сучасних технологій та відповідних навчальних ресурсів може ускладнювати процес навчання та розвитку дітей. Для запобігання цим загрозам важливо розвивати підтримку для дошкільної освіти на рівні уряду, забезпечувати достатнє фінансування, підтримувати професійний розвиток педагогічних кадрів та реагувати на зміни у соціальному та політичному середовищі.

Таблиця 3.3.

PEST-аналіз

Фактор	Характеристика / Вплив на дошкільні заклади
Р — Політичні	- Державна політика підтримки дошкільної освіти;- Реформа децентралізації (вплив громад на фінансування та розвиток

Фактор	Характеристика / Вплив на дошкільні заклади
	ЗДО);- Програми міжнародної підтримки освіти (зокрема з ЄС);- Законодавчі зміни щодо ліцензування, умов безпеки тощо.
Е — Економічні	- Недостатній рівень фінансування з місцевих бюджетів;- Нерівномірний економічний розвиток мікрорайонів міста (впливає на доступність і якість ЗДО);- Залучення приватного сектору до розвитку ЗДО (приватні дитячі садки);- Вартість утримання дітей у ЗДО для батьків.
S — Соціальні	- Зростання або зменшення народжуваності в різних районах міста;- Урбанізація та внутрішня міграція населення (перенасиченість садочків у нових районах);- Потреба в інклюзивній освіті;- Очікування батьків щодо якості послуг (мовне середовище, харчування, безпека).
T — Технологічні	- Впровадження цифрових технологій в адміністративному управлінні ЗДО (електронна черга, облік, звітність);- Можливість дистанційного навчання / онлайн-комунікації з батьками;- Використання сучасного обладнання для розвитку дітей (сенсорні панелі, навчальні програми);- Інвестиції в енергоефективність будівель.

У місті Чернівці, як і в багатьох інших українських містах, система дошкільної освіти перебуває в постійному процесі трансформації, що зумовлено як внутрішніми потребами суспільства, так і зовнішніми політичними, економічними, соціальними та технологічними викликами. Для цілісного розуміння динаміки та потенціалу розвитку закладів дошкільної освіти (ЗДО) у Чернівцях доцільно застосувати метод PEST-аналізу, що дозволяє виявити зовнішні фактори, які прямо або опосередковано впливають на функціонування цієї освітньої підсистеми.

У політичному контексті важливим є врахування державної політики у сфері дошкільної освіти, яка останні роки зазнала суттєвих змін. Основною засадою є обов'язковість доступності та безоплатності дошкільної освіти для всіх дітей віком від трьох до шести (семи) років. Законодавча база визначає напрямки розвитку цієї ланки освіти, зокрема через реалізацію Державного стандарту дошкільної освіти та нової редакції Закону України «Про дошкільну освіту». Разом з тим, чинна політика децентралізації передбачає

значну автономію органів місцевого самоврядування у питаннях фінансування, розвитку інфраструктури та управління закладами освіти. Це призводить до того, що успішність функціонування дошкільних закладів у Чернівцях великою мірою залежить від ефективності місцевої влади, її управлінських рішень і здатності залучати додаткові ресурси, зокрема інвестиції або гранти від міжнародних організацій. Програми міжнародної технічної допомоги, особливо з боку ЄС, також відіграють роль у модернізації дошкільної інфраструктури, включаючи капітальні ремонти, енергоефективні заходи, а також навчання кадрів. Варто зазначити, що політична нестабільність на загальнонаціональному рівні, включаючи воєнний стан, створює ризики для стабільного фінансування освітньої сфери, зокрема й дошкільної, та може спричинити скорочення бюджетних програм, переорієнтацію коштів на оборону й гуманітарну допомогу.

З економічної точки зору, стан дошкільної освіти в місті значною мірою залежить від рівня забезпечення фінансовими ресурсами як з боку державного, так і місцевого бюджету. Більшість ЗДО у Чернівцях перебувають у комунальній власності, що робить їх фінансово залежними від рішень міської ради. Недостатній рівень фінансування унеможливорює проведення регулярного оновлення матеріально-технічної бази, створення нових груп, забезпечення повноцінного інклюзивного середовища та гідної оплати праці педагогічного персоналу. Водночас у місті спостерігається тенденція до зростання приватних дошкільних закладів, що обумовлено як зростанням попиту з боку батьків, так і нерівномірною доступністю місць у державних садочках. Це формує певну соціальну нерівність, оскільки приватна дошкільна освіта є доступною лише для частини населення з вищим рівнем доходів. У різних мікрорайонах Чернівців також спостерігається нерівномірність у розміщенні ЗДО, що посилює проблему логістичної недоступності освітніх послуг для частини мешканців. Особливо це відчувається в нових житлових масивах, де темпи зростання житлової

забудови випереджають розвиток соціальної інфраструктури. У контексті загальної економічної нестабільності країни, зростання цін, інфляційних процесів та енергетичної кризи, освітні заклади змушені оптимізовувати витрати, скорочувати непрофільні послуги та мінімізувати капітальні витрати, що впливає на якість надання освітніх послуг.

Соціальні фактори мають суттєвий вплив на функціонування та розвиток системи дошкільної освіти у Чернівцях. Демографічна ситуація в місті є неоднорідною: у деяких районах спостерігається зростання народжуваності та збільшення кількості дітей віком 0–6 років, що створює підвищене навантаження на існуючі ЗДО. У таких умовах черги до садочків стають постійною проблемою, що вимагає від влади розширення мережі або будівництва нових закладів. У той же час, у деяких старіших районах міста, де населення старіє, спостерігається зменшення контингенту дітей дошкільного віку. Соціальна мобільність, внутрішня міграція та урбанізація також впливають на структуру попиту на дошкільні послуги. Зокрема, багато родин з передмість прагнуть влаштувати своїх дітей до міських садочків, що ще більше перевантажує систему. Одним із актуальних викликів є забезпечення інклюзивної освіти, оскільки кількість дітей з особливими освітніми потребами постійно зростає. Заклади змушені адаптувати освітній простір, створювати спеціальні умови, проводити додаткове навчання персоналу та залучати асистентів вихователя. Крім того, зростають очікування з боку батьків щодо якості освітніх послуг: вони вимагають якісного харчування, безпечного середовища, високого рівня підготовки вихователів, додаткових освітніх програм, зокрема іноземної мови, логіки, творчого розвитку тощо. Соціально-культурні впливи, зокрема популяризація раннього розвитку дитини, поширення ідеї рівного доступу та підтримка української мови в освітньому процесі, також формують нову парадигму дошкільної освіти в місті.

З погляду технологічного розвитку, дошкільна освіта Чернівців поступово впроваджує сучасні цифрові рішення, які покращують управлінські та освітні процеси. Однією з важливих інновацій є система електронної черги до ЗДО, що забезпечує прозорість процесу зарахування, зменшує корупційні ризики та дозволяє батькам відслідковувати статус заявки в реальному часі. Крім того, у деяких закладах впроваджується електронний документообіг, що спрощує роботу адміністрації та зменшує паперове навантаження. В умовах воєнного часу та карантинних обмежень, спричинених пандемією COVID-19, активно використовувались онлайн-інструменти для зв'язку з батьками, організації дистанційного навчання, інформаційних кампаній та консультацій. Важливо зазначити, що впровадження нових технологій в освітній процес поки є вибіркоким і залежить від ресурсних можливостей конкретного закладу. У деяких дошкільних установах використовуються інтерактивні панелі, мультимедійні комплекси, сенсорне обладнання, програмне забезпечення для розвитку дітей. Також впроваджуються заходи з енергоефективності, такі як утеплення будівель, встановлення енергоощадного освітлення, модернізація систем опалення, що не тільки зменшує витрати на комунальні послуги, а й створює більш комфортні умови для перебування дітей. Інноваційні рішення можуть бути пов'язані також із новими підходами до організації простору — створенням сучасних інтер'єрів зон відпочинку, ігрових майданчиків нового покоління.

Таким чином, аналіз зовнішніх факторів функціонування системи дошкільної освіти в місті Чернівці дозволяє дійти висновку, що дана освітня підсистема перебуває під впливом багатьох викликів і потенційних можливостей. Успішна реалізація програм розвитку дошкільної освіти потребує комплексного врахування політичних, економічних, соціальних і технологічних аспектів та налагодження ефективної взаємодії між владою, громадськістю, батьківською спільнотою й міжнародними партнерами. Це

дозволить не лише забезпечити доступність дошкільної освіти для всіх дітей, а й підвищити її якість та адаптивність до викликів часу.

Висновок до розділу 4

Аналіз проблем та перспектив дошкільної освіти в місті Чернівці дозволяє зробити висновок, що система дошкільного виховання перебуває на етапі активного оновлення та розвитку, водночас стикаючись із рядом викликів, які потребують системного розв'язання. Серед основних проблем варто виділити: • нерівномірність територіального розміщення закладів дошкільної освіти, що призводить до перевантаження окремих садочків і нестачі місць у швидко зростаючих мікрорайонах; • застарілу матеріально-технічну базу частини ЗДО, яка не завжди відповідає сучасним санітарно-гігієнічним та освітнім стандартам; • дефіцит кваліфікованих педагогічних кадрів, зумовлений як низьким рівнем заробітної плати, так і старінням кадрового складу; • обмеженість інклюзивного середовища у багатьох садочках для дітей з особливими освітніми потребами. Разом з тим, місто має значний потенціал для розвитку дошкільної освіти.

Перспективними напрямами є: • впровадження інноваційних освітніх програм і технологій на основі компетентнісного підходу; • розвиток інклюзивної освіти та створення безбар'єрного середовища для всіх дітей; • активізація партнерства між родинами, освітніми закладами та громадськими організаціями; • залучення інвестицій (у тому числі приватних) для будівництва нових ЗДО та модернізації існуючих; • цифровізація процесів (електронні черги, онлайн-комунікація з батьками, дистанційна форма роботи тощо).

Таким чином, подальший розвиток дошкільної освіти в Чернівцях можливий за умови стратегічного планування, підтримки з боку місцевої влади та активного залучення громадськості. Розв'язання наявних проблем і

реалізація окреслених перспектив сприятимуть створенню якісного, доступного та безпечного освітнього середовища для наймолодших мешканців міста.

ВИСНОВОК

1. Дошкільна освіта – це процес який спрямований на розвиток дітей дошкільного віку відповідно до їх індивідуальних талантів та можливостей культурних потреб формування моральних норм . Зазвичай дошкільна освіта сконцентрована на вихованні дітей до шести років. У системі дошкільної освіти є багато нюансів на рахунок теорій підходів. Дошкільна освіта включає такі програми як ясла дитячий садок.
2. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що територіальне планування дошкільної освіти є важливим елементом розвитку міста Чернівці. Врахування географічних, демографічних та соціально-економічних факторів дозволить визначити оптимальну кількість дошкільних закладів на території міста та їх розташування.
3. Дошкільна освіта в місті Чернівці є важливою складовою освітньої системи та одним із пріоритетних напрямів соціально-культурного розвитку громади. Вона формувалася впродовж тривалого часу під впливом історичних, соціально-економічних, політичних і культурно-освітніх чинників, які визначили її сучасний вигляд, функції та особливості. Історія становлення дошкільної освіти в Чернівцях має унікальне тло. Завдяки геополітичному розташуванню міста, його багатонаціональній структурі та змінам державної належності протягом XX століття (Австро-Угорщина, Румунія, СРСР, незалежна Україна), заклади дошкілля формувалися як мультикультурні, багатомовні осередки виховання. Це зумовило гнучкість освітньої системи міста, відкритість до нових педагогічних моделей та збереження елементів культурного розмаїття у вихованні. У радянський період у Чернівцях відбулося масштабне розширення мережі дитячих садків, особливо в 1960–1980-х роках, коли дошкільні заклади будувалися в межах житлової забудови та при підприємствах. Саме тоді було закладено основу централізованої моделі дошкільного виховання, яка продовжує впливати на організаційні процеси й досі. Зі здобуттям Україною незалежності дошкільна освіта в місті

зазнала суттєвої трансформації: відбулася українізація виховного процесу, децентралізація управління, з'явилися приватні та альтернативні форми дошкільного виховання, а зміст освіти було переорієнтовано на національні цінності, особистісний розвиток дитини та педагогіку партнерства.

4. На сьогодні Чернівці мають розгалужену мережу закладів дошкільної освіти різних типів і форм власності — комунальні, приватні, комбіновані, спеціальні. Функціонує понад 40 ЗДО, які надають освітні послуги дітям віком від 2 до 6(7) років. Важливим чинником є територіальний розподіл ЗДО: у центральних частинах міста вони представлені густіше, а у новозбудованих районах (Садгора, Роша, Калічанка, район вулиць Руської та Південно-Кільцевої) спостерігається дефіцит місць і потреба у створенні нових закладів.
5. У місті також спостерігаються позитивні тенденції в оновленні матеріально-технічної бази, впровадженні інноваційних освітніх технологій, організації інклюзивного навчання, цифровізації управління (запровадження електронної черги), модернізації програм виховання відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти (редакція 2021 року). Водночас зберігається низка проблем, серед яких:
 - перевантаженість груп, особливо в центральних садках;
 - нестача нових приміщень у районах інтенсивної житлової забудови;
 - недостатнє фінансування для повної модернізації інфраструктури;
 - потреба в оновленні педагогічного складу та підвищенні рівня підготовки вихователів до роботи з дітьми з ООП (особливими освітніми потребами).
6. Перспективи розвитку дошкільної освіти в Чернівцях пов'язані з реалізацією державної реформи дошкілля, передбаченої новим Законом України «Про дошкільну освіту», залученням інвестицій до галузі, створенням сучасних садків на засадах безбар'єрності, екологічності та педагогіки розвитку. Також важливо розширювати участь батьківської спільноти у виховному процесі та посилювати міжгалузеву співпрацю на місцевому рівні.

7. Отже, дошкільна освіта в місті Чернівці має стійке історичне підґрунтя, адаптується до викликів часу та орієнтується на розвиток індивідуальності дитини, що робить її важливим фактором формування освіченого, свідомого і відповідального громадянина. Поступове усунення наявних проблем і реалізація визначених перспектив дозволять забезпечити якісне, доступне та інклюзивне дошкільне середовище для всіх дітей громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. (ред.). *Історія освіти України : у 2 т. Т. 2.* Київ : Либідь, 2009. 592 с.
2. Білоус Ю. О.. Педагогіка дошкільної освіти: теорія і практика. — Чернівці: ЧНУ імені Юрія Федьковича, 2015..
3. Богуш А. М. *Базовий компонент дошкільної освіти.* Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
4. Бойко А. І. *Історія України : навч. посіб.* Київ : Академвидав, 2004. 720 с.
5. БукІнфо. URL: <https://bukinfo.com.ua/page/pro-nas>
6. Верменчук І. П. Розвиток системи дошкільної освіти України в умовах незалежності (1991–2020 рр.) // *Педагогічний дискурс.* 2020. № 29. С. 25–31.
7. Гупало С. І. *Дошкільна освіта України: історія, теорія, практика.* Тернопіль : Мандрівець, 2012. 296 с.
8. Департамент освіти і науки. Запис до садочку. URL: http://doncv.gov.ua/?page_id=541
9. Дитячі садки у м. Чернівці: сайти, адреси, телефони державних та приватних дитячих садків України. URL: http://ua.prostobaby.com.ua/spravochniki/detskie_sady/46
10. Кравчук В. С. *Розвиток освіти на Буковині у XIX–XX століттях.* Чернівці : Рута, 2003. 178 с.
11. Міністерство освіти і науки України. Дошкільна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/doshkilna-osvita>
12. Онуфрієнко Г. С. *Освітній простір Чернівців у XX столітті.* Чернівці : Технодрук, 2011. 142 с.
13. *Освіта в Україні: виклики та перспективи : інформаційно-аналітичний збірник.* Київ, 2020. 292 с.
14. Освіта.уа. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2234/>

- 15.Петрик Л. Дошкільна освіта Буковини: історичний контекст і сучасність // *Освітній дискурс*. 2018. № 12. С. 43–49.
- 16.Про дошкільну освіту : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
- 17.Топчієв О. Г. *Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : навч. посіб. для студ. географ. та економ. спец.* Одеса : Астропринт, 2005. 631 с.
- 18.Управління освіти Чернівецької міської ради. Заклади дошкільної освіти. URL: <https://osvita.cv.ua/navchalni-zaklady/zaklady-doshkilnoj-osvity/>
- 19.Фребель Ф. В. *Дошкільна виховання та розвиток дитини*. Пер. з нім. Київ : Освіта, 1993. 160 с. 23.
- 20.Чернівецька міська рада. Матеріал Чернівецької міської ради за 2022 рік. URL: <https://city.cv.ua/mt/rizne/byudzhetnij-reglament-1-187>